

A magyar-szlovák határ menti kapcsolatok esélyei

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Chances of Hungarian-Slovakian Cross-Border Relations

PhD thesis

Mezei István

Debreceni Egyetem
Debrecen – Miskolc
2005.

I. A témaválasztás indoklása

A regionális kutatások művelői – más tudományterületekhez hasonlóan – sokszor szembesülnek olyan mindennapi kérdésekkel, amelyekre ők maguk is törekednek, saját eszközeikkel, választ adni. Ilyen fölmerült kérdés a határok és a határok mentén élők ügye. A földrajztudomány művelői – hosszú kényszerű szünet után – az 1970-es években kezdhettek szólni a Magyarországot körülvevő határok bénító következményeiről. A diktatúrák évtizedei után, az Európai Unióhoz való csatlakozás lehetősége és valósága új megvilágításba helyezte a határok kérdését. A társadalmi és nemzetközi ellentmondások, ellentétek kiküszöbölésének új útját próbálgató Unió keretei között a határok által okozott hátrányos helyzet megoldásának új lehetőségei merültek föl. A munkaerő, az áruk és a javak, a tőke, az információ szabad áramlásának korában le kell, le kellene bontani a határok okozta gátakat, mert ellehetetlenítik a gazdaság, a társadalmi élet szabad kifejlését.

Ezek a gondolatok nagy visszhangot vertek Magyarországon is, mert a hazai közvélemény szeme előtt hosszabb távú célként az ország körül húzódó határok légiesítése lebeg. E mögött két fontos érv húzódik meg. Az egyik a határok túloldalán élő magyarok egyesítése a határokon belül élő magyarokkal határváltoztatás nélkül, a másik egy még tágabb elgondolás, ami az előbbi kívánalomnak is teret ad: a Kárpát-medencei tudat megerősödésének igénye, a Kárpát-medencében élő népek testvéri együttműködése, lehetőség szerint valamilyen konföderációs megoldásban. Sokak vágya szerint közös történelmünkben most fog bekövetkezni az a szakasz, hogy megszállók nélkül, demokratikus körülmények között, nagyhatalmi beavatkozás nélkül az önrendelkezési jog fog a népek között érvényesülni. Ha a hosszú történelmi múltra gondolunk, akkor az együttélés sok évszázados gyakorlatának újjáéledésére lehet számítanunk. Ennek elvi alapja pedig a jövőben egy korszerű, egyenjogúságon és önrendelkezésen alapuló helyi, Kárpát-medencei identitástudat lehet, amely tudat a közös Kárpát-medencei érdekek felismerésén nyugszik. A közös érdekrendszer kialakulásának előfeltétele a körülöttünk élő nemzetekkel való megegyezés.

Vajon van-e esélye a fentiekben vázolt elgondolásnak?

Vajon az állampolgári vágyakat igazolja-e a jövő?

Ha bizonyosságot nem is tudunk mondani a feltett kérdésekről, de saját eszközeinkkel, az általunk ismert tényekkel, azok újszerű csoportosításával körvonalazhatunk egy olyan választ, amely közelebb van a valósághoz az előbb bemutatott álmok helyett. Természetesen a tudomány tekintélyes művelői is keresték, keresik a választ a magyarországi áldatlan viszonyok feloldására. A

trianoni békét követően egész iskolája alakult ki a Kárpát-medence és benne az új csonka ország viszonyainak elemzésére. Közben az idő új jelenségeket hozott, amelyekre új módon kell válaszolnunk. A válaszadásnak azonban már módszere van, mert operacionalizálni kell a feltett kérdést, hogy mérlegelhető válaszokat kaphassunk.

II. Kutatási módszerek

1) A vizsgálati tér kijelölése.

Számomra egyértelmű volt, hogy a Magyarországot körülvevő határszakaszok közül a szlovák határ és a határ mentén élők kérdését helyezem középpontba, mert ez van legközelebb lakóhelyemhez, munkahelyemhez. A határ menti területi sáv kijelölésében már nem lehetett egyértelmű helyzetet meghatározni, mert ez a sáv rendkívül széles teret fog át. Egyrészt a határ menti kistérségek adódtak vizsgálati egységekként, másrészt a határ menti megyék, de már a régiók nem, mert alakjuk, a határhoz való viszonyuk a Duna mentén eltérő. Harmadrészt a határ menti kapcsolatokban résztvevők köre is befolyásolta a vizsgálandó teret, mert a határ mellett, egymástól néhány kilométerre lévő magyarországi Cered és a szlovákiai Tajti mellett ott van a Vág-Duna-Ipoly Eurorégió, amelynek tagja lett a határközelinek egyáltalán nem mondható Fejér és Veszprém megye is.

2) Szakirodalmi tájékozódás.

- A dolgozat megírásához nélkülözhetetlen segítséget nyújtottak a hazai források. Ezek az irodalmi előzmények segítettek a gondolati keret kialakításában, a kutatómunka elvégzésében, az eredmények értékelésében. Az 1970-es években jelentek meg az első dolgozatok a határok menti területek hátrányos helyzetéről, majd az 1980-as években kutatás is szerveződött *Erdősi Ferenc* vezetésével a téma kifejtésére. Határ menti kutatások azóta az akadémiai kutatóhelyeken (MTA FKI, MTA RKK) és szinte minden egyetemen folynak (DE, JATE, PTE, ELTE, BKE, stb.). A munkálatok föllendülését, kiterjedtségét jól mutatják a megjelent összefoglaló kötetek (*Rechnitzer J., Baranyi B., Nagy I., Süli-Zakar I., Szónokyné A. G.*).
- A magyar tudományos szóhasználatban a sajátos tereket, azok integráltságát a régió fogalmával szokták megjelölni. Hasznos gondolatokat merítettem a regionalizmus történelmi előzményeiről (*Frisnyák S.*), illetve a régióképződmények változatosságáról szóló könyvekből (*Süli-Zakar I.*), tanulmányokból (*Tóth J.*).

- A közigazgatási kérdések (*Hajdú Z., Kocsis K.*), a gazdasági élet bonyolult összefüggéseinek megértésében (*Berend T. I., Ránki Gy., Cséfalvy Z., Éltető A.*) segítségemre voltak a szaktudományok kiemelkedő teljesítményei.
- A külföldi szakirodalomból a német és angol nyelvű írások között találtam a témához illeszkedő elemzéseket (*W. Aschauer, P. Maier, O. Behrens*).
- Megkerestem azokat a dolgozatokat, amelyek Európában hasonló határ menti jelenségeket tárnak fel. Ebből a szempontból a legtanulságosabb a német–lengyel és a német–cseh határ menti viszonyok tanulmányozása volt (*J. S. Fure, E. J. Kirchner, O. Schwab, K. Töpfer, M. Wolters*). Az itt szerzett tanulságokat elsősorban a dolgozat szemléletében tudtam hasznosítani.
- A szlovákiai kutatók, a „másik oldal” kutatói közül elsősorban a magyarok írásait tudtam hasznosítani (*Hakszer R., Lanstyák I., Mátrai J. Petőcz K., Popély Á. és Popély Gy., Sidó H. Z.*), mert a szlovák kutatók angol nyelvű dolgozatai közül kevés határra vonatkozó forrást találtam (*K. Ivanička, M. Pulpitlová, J. Némethová, A. Dubcová*).
- A dolgozat témája miatt több tudományterület eredményéből merítettem. Fontos ismeretekhez jutottam a történeti feldolgozásokból. A szlovák nép és Szlovákia történetét elsősorban *Szarka László* (é.n.) és *Dušan Kováč* (2001) írásaiból, könyveiből tanulmányozhattam, de nagy segítségemre voltak a *Fórum Társadalomtudományi Szemle* című somorjai (Szlovákia) folyóirat tanulmányai is.
- Statisztikai adatokat különféle statisztikai intézetek forrásaira támaszkodva tudtam az elemzésben fölhasználni. A magyar (*Központi Statisztikai Hivatal, Budapest*) és a szlovák statisztikai hivatal (*Štatistický úrad Slovenskej republiky, Pozsony*) adatközlései mellett az európai statisztikai forrásokból (Eurostat), a Világbank és az OECD adataiból is merítettem. Mindezeket az adatokat a számítógépes világháló, vagy adathordozó lemezek révén tudtam megszerezni.
- Az Európai Unióban megalakították Gronau székhellyel a *Határ menti Régiók Munkaközösségét* (Association of European Border Regions – AEBR), amelynek honlapján a legtöbb határ menti eurorégiós szervezetről közölnek ismertetést, további publikációkat.
- A jelenkor papírtermelése kiemelkedő, a szlovák minisztériumok honlapjain az uniós csatlakozás miatt egyre több angol nyelvű kiadvánnyal lehet találkozni, de egyéb intézmények (gazdasági kamarák, gazdaságfejlesztési szervezetek) is közölnek használható dokumentumokat. Ezek az írások, elemzések, adatok elsősorban 2000

- körül készültek, és a gazdaságfejlesztéshez kapcsolódnak az Európai Unióhoz való csatlakozás miatt. Szemléletüket is a csatlakozás mint cél és eredmény határozza meg.
- A szlovákiai helyi sajtó (pl. a *Gömörország, Kassai Figyelő*) mellett a szlovákiai *Új Szó* is sokat segített a tájékozódásban.

3) *Empirikus kutatások, személyes tapasztalatok*

- Az empirikus ismeretekhez több forrásból jutottam. Szerencsém volt résztvenni vagy vezetni olyan kutatási programokat, amelyek épp a magyar-szlovák határ menti viszonyokat vizsgálták. Ezek során tudtam hosszú beszélgetéseket folytatni (mélyinterjú) a helyszínen élőkkel, politikusokkal, polgármesterekkel, önkormányzati képviselőkkel, intézetek és civil szervezetek vezetőivel, magánszemélyekkel.
- Dolgozatom elkészítését nagyban segítette a hazai és külföldi konferenciákon való részvétel. Közülük kiemelkedik a BRIT6 konferencia (The **B**order **R**egions **I**n **T**ransition VI. International Conference), és az Ipoly Unió által többségében szlovákiai helyszíneken évente megrendezett konferencia.
- A szlovákiai tudományos élettel való találkozások során a személyes kapcsolatfelvételben voltak segítő kezdeményezések, ebben elsősorban a somorjai központú *Fórum Társadalomtudományi Intézetet* kell megemlítenem. A könyvtárközi kapcsolatok hivatalos útja Szlovákiában reménytelen próbálkozásnak bizonyult.
- (Az udvariasság azt kívánja, hogy egy köszönő szót hazai kollégáimnak, munkatársaimnak, a kutatás során fölkeresett interjúalanyoknak és a segítőkész opponenseknek is mondjak.)

III. Hipotézisek

1. Az O. J. Martinez (1994) által leírt határtípusok közül a legharmonikusabb fokozatot az *egyenrangú határvidékek*, az *integrált határtérségek* jelentik. Jellemzőjük, hogy a szomszédos országok megszüntetnek minden akadályt, ami a kereskedelmi, a gazdasági és az emberi-társadalmi mozgásokat gátolja. A két fél teljesen egyenrangúvá válik egymás közti viszonyában a kapcsolatok minden területén. Martinez hozzáteszi, hogy ilyenkor gazdaságilag is egyformán erős, politikailag és katonailag szilárd szövetségi államokká válnak. Martinez azonban modelljében nem számolt olyan helyzettel, amikor **az ország egészének, illetve a határtérségnek egymástól eltérő a viszonya.**
2. Miközben valamennyien várjuk, hogy beteljesüljön ez a régóta várt, sebeket gyógyító egyenrangúság, véleményem szerint a két ország között fennálló

aszimmetriák továbbra is akadályokat fognak gördíteni a harmonikus, zökkenőmentes határ menti együtt-működés elé.

3. Nem elegendő vizsgálni az állam általános társadalmi-gazdasági fejlődésének hatását a határ menti területekre, a határ két oldalán lévő államokra vonatkozóan, mert Kelet-Közép-Európa politikai-gazdasági mozgása kulcsszerepet játszik ebben a viszony-rendszerben.
4. A történeti földrajz kutatói kimutatták, hogy a Kárpát-medencében – más európai tájakhoz hasonlóan – regionális termelési specializáció alakult ki. Viszont az elszakított terület nem volt zárt egység, nem volt régió, nem volt etnikai, kulturális, gazdasági, földrajzi, közigazgatási stb. egység, mert épp a régióvá válás előtti időszakát élte. A Felvidék 1918-20-as jelenét tekintve erősen tagolt volt, több vonzásközpontozott. A korabeli Magyarországon a polgári állam modernizációs törekvései dacára rendkívül erős volt a helyi, a kistáji identitás jelentősége.
5. Állításom szerint a nagyhatalmak segítségével a csehszlovák béke delegáció olyan országterületet hasított ki magának, amelyen belül megvalósult egy sajátos, belső munkamegosztás. A hegyvidéki peremet (a Kárpátok északi koszorúját) alföldi tájakkal (Csallóköz, Mátyusföld, Bodrog-köz, Ung-vidék) egészítették ki, biztosítva ezzel az új ország élelmiszerellátását. A folyamatot szándékos regionalizálásnak nevezem.
6. Továbbra is fenn fog állni az eddig jellemző kettősség. Magyarország és Szlovákia között fennálló, bővülő kapcsolatok továbbra is nemzetközi kapcsolatok maradnak, amelyet ki fognak egészíteni ennek árnyékában a határ menti kapcsolatok. A szlovák területfejlesztés nagy beruházásai az északi, szlovák dominanciájú térfélre esnek, meghagyva a déli, alföldi jellegű területek számára a komplementer feladatot, az ország mezőgazdasági termékekkel való ellátását. Itt vannak a magyar nemzetiségűek ha csökkenő mértékben is, de nagy számban.
7. Az Európai Unió régi, 15 tagállama és a 8 új, volt kommunista állam között fennálló politikai-társadalmi-gazdasági stb. eltérések vizsgálatából arra következtethetünk, hogy dinamikus fejlődés igazából csak a régi tagállamok és az új tagállamok közötti viszonyban fog a jövőben megvalósulni, miközben a csatlakozó országok egymás közötti viszonyaiban a dinamikus térségek is csak másodlagosan fognak egymáshoz kötődni, illetve csak **a helyi igények kielégítésére szorító szomszédsági kapcsolatok erősödnek.**

IV. A kutatás új eredményei

1. A határ menti kapcsolatokra ható külső tényezők

A dolgozat először a megváltozott viszonyokat mutatja be, mert ezek vannak döntő hatással a határ menti kapcsolatok esélyeire. A megváltozott viszonyok közül három jelentős körülményre térek ki. Elsőnek a szlovák nép kialakulásáról, történetéről, valamint az önálló Szlovákia történetéről, az országépítés hatásáról kell szólni, mint legfontosabb tényezőről. Másodszor a szlovák közigazgatás kitüntetett szerepéről, amely kiemelten fontos eszköz a nacionalista politika számára. Végül azokról a (nemzetközi, és kül-)gazdasági viszonyokról, amelyek kikényszerítették az addig egységes Kárpát-medence egyetlen országának nyolc felé darabolását.

1.1. A szlovák nép története

A szlovák nép a magyar állam oltalmában alakult ki különféle szláv népcsoportokból. Önállóságot, önálló államot csak a 19. századtól, a nemzeti ébredés korától kezdett magának álmodni, és a világháborús sakkjátszmában tudott megvalósításához külső támogatót találni. Ez a gyengeség a szlovák politikába ültette a félelmet. Ennek hatására a szlovák politika minden helyzetben keresi és megtalálja a módját annak, hogy a szlovák nemzeti érdekek valósuljanak meg. A szlovák történelem múltja és jelene olyan mértékben tartalmaz egyensúlytalanságokat, amelyek magyarázó erővel bírnak a határ menti kapcsolatok visszafogására. Ezeknek az aszimmetriáknak a mélyén a magyarokhoz és a Magyarországhoz való viszonyt találjuk. Mivel a magyar nemzetiségű lakosok a déli, Magyarországgal határos járásokban élnek, állandó a félelem a szlovákokban, hogy ezek a területek elszakadnak és visszakerülnek Magyarországhoz.

1.2. A közigazgatás hatása

A cseh/szlovák politika az új állam megalakulásának pillanatától, 1920-tól kezdve használja nemzeti célja megvalósításához, a különféle nemzetiségű országlakosok asszimilálásához eszközként a **közigazgatást**. Csehszlovákia, az új soknemzetiségű állam, sem ideológiájában, sem igazgatási rendszerében, sem mindennapi gyakorlatában nem vállalta fel ezt a soknemzetiségű állapotot, sőt a cseh nacionalizmus törekvése az volt, hogy egynemű, egynemzetiségű, azaz csehszlovák nemzetiségű államot hozzon létre. Az új állam erős cseh nacionalizmusára (és a szlovák fél gyengeségére) volt jellemző, hogy a szlovákok nemzeti létét is csak hosszú küzdelem után kezdte elismerni. Mindenesetre az új állam saját hatalmának kiépítése, folyamatos erősítése és a

nemzetiségek gyengítése érdekében nagy gyakorisággal változtatta közigazgatásának területi felosztását.

Az igazgatási reformok a kommunista diktatúra bukása után, a rendszerváltás kezdeti reformlépései után (önkormányzatiságot kaptak a települések) egy időre abbamaradtak, mert a csehszlovák belpolitika legfőbb eseményévé a szlovák nacionalisták elszakadási törekvése vált. Az 1993-ban függetlenné vált Szlovákia a nacionalisták központosító elvei alapján fogott hozzá a közigazgatás megreformálásához. 1996-ban új közigazgatási beosztás született.

Az akkor uralkodó szlovák nacionalista pártok a közigazgatási rendszer átalakításával egyrészt egy központosító politika szervezeti rendszerét akarták kiépíteni, másrészt pedig az ellenzéki választási körzeteket akarták megosztásukkal gyengíteni. Mivel a reformok legkövetkezetesebb hívei a kereszténydemokrata ellenzék és a magyarokat képviselő politikai pártok voltak, a magyarok megosztását több érdek is indokolta. A közigazgatás szervezésében a választási-nemzetiségi ellentétek mögött a központosítani akaró nacionalista és a racionális, a reformokat végrehajtani szándékozó modernizációs politikai csoportosulások ellentéte húzódott meg és húzódik meg mindmostanáig. A szlovák nacionalisták és racionalisták szembenállása, illetve – bármilyen furcsa is, de – összjátéka mögött a közigazgatási reformok során a nacionalista központosító hatalmi törekvés győzött a demokrácia alapelve, az önrendelkezés helyett.

Mindez azt mutatja, hogy Szlovákia még mindig nemzetiségi problémákkal küszködik, erejének jó részét még mindig arra pazarolja, hogy minél hamarabb megfeleljen az egységes nemzetállam kritériumainak, és csak ez után tartja fontosnak a maga számára a települések, a népesség, a lakosság kisebb-nagyobb csoportjainak önrendelkezését. A közigazgatás nacionalista célú változtatása szétszabdálja a hagyományos kötődéseket, az összetartozás oly fontos szálait, fölösleges feszültségeket kelt a lakosokban, elvonja a figyelmet a jóléti társadalom építésétől, gátolja a társadalmi-gazdasági igényeknek megfelelő regionalizálódást.

1.3. A gazdaság hatása

A gazdaság teljes rendszeréből három elemet választottam annak érzékeltetésére, hogy milyen hatása van a határ menti kapcsolatokra.

1) *Először* azt mutatom be, hogy a mai Szlovákia területének gazdasági élete, **földrajzi** értelemben **irányváltáson** ment keresztül, ami döntő hatással van a határ menti kapcsolatokra. Az évszázadokon át Észak-Déli irányú gazdasági-kereskedelmi-mobilitási viszonyok Kelet-Nyugati irányúvá váltak. Ez jellemző volt minden országra a Balti-tengertől az Adriáig. Ez a keleti-nyugati irány pedig a hatalmi váltások során átcsapódásokat eredményezett. Hol Nyugat felé, hogy Kelet

felé indultak a mozdonyok. Tény, hogy ettől kezdve, tehát 1920-tól kezdve megszűnt a Kárpát-medence „természetes” egysége.

Tanulságos azonban ez az átcsapódás abból szempontból is, hogy belássuk, nem egyszerűen valamely nép, nemzet, politikai irányzat, állam nacionalizmusáról van szó, amikor ezek az országok egymással viszonylag alacsony mértékű, alacsony arányú gazdasági kapcsolatot tartanak fenn. Oka ennek a 19. század óta formálódó, majd a világháborúval beteljesedő egymástól való elválás és az egymástól való függetlenség biztosítékaként inkább a felfűződés először a nagy európai birodalmak (német, majd szovjet) gazdasági-politikai érdekeinek kiszolgálására, újabban pedig az Európai Unió által diktált európai, illetve a globalizáció által rájuk kényszerített kereskedelmi érdekek logikájára.

A fentiek miatt állítható, hogy *Tóth József* elgondolása a szerves régióképződés erejéről (sajnos) nem tartható. Elgondolása szerint Európában és így a Kárpát-medencében is, a szerves, önként megvalósuló regionalizálódás túllép a mesterséges államkereteken és természetes, szerves egységeket, régiókat, azaz országokat hoz létre. Az államok és a régiók (országok) bírkózásából a régiók Európájának kell győztesként kikerülnie. Véleményem szerint 1920 óta jelentős változások következtek be nemcsak az utódállamok, hanem a világgazdaság életében is, amelyek következtében új regionális kapcsolatrendszerek alakultak ki. Ezeknek az új kapcsolatoknak a fő iránya most már nem Északi-Déli, nem egy „kisebb tájhoz”, a Kárpát-medencéhez kötődő, hanem nagy léptékekben Keleti-Nyugati irányultságú. Ez a gazdasági irányváltás a legfőbb befolyásolója a határ menti kapcsolatoknak, emiatt állítható, hogy a határ menti kapcsolatok aszimmetrikus viszonyoknak lettek kiszolgáltatva, csak a nagy, országos kapcsolatok árnyékában fognak teret kapni, mert nem erősíti őket a várt Észak-Déli, magyar-szlovák közös regionalizálódás.

Fogalmazzunk reményt adóan: Egy rendkívül megerősödött nagytérségi Kelet-Nyugati irányú (gazdasági, kereskedelmi) mozgást kell a jövőben Észak-Dél irányúvá bővíteni. Ez a határ menti kapcsolatok felvirágzásának a feltétele.

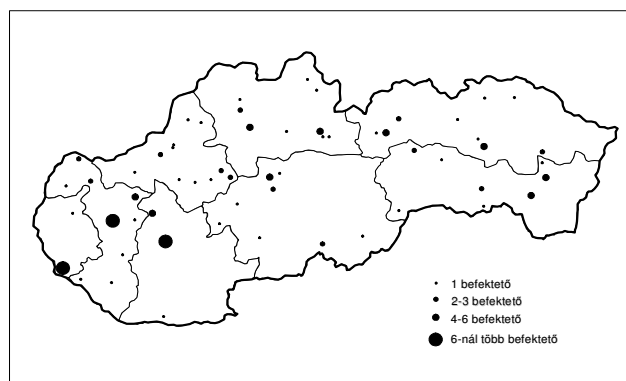
2) *Ezt követően az **aszimmetrikus viszonyokat** taglalom*, mert ezek folyamatos megléte, a leküzdésükre fordított erőfeszítések ellenére az ország szétválásához vezetett, bizonyítva a trianoni szerződés, ezen belül az un. „csehszlovakizmus” megalapozatlanságát. Csehszlovákia legfontosabb gazdasági célja az volt megalakulásától kezdődően, hogy megszerzett állami önállóságát gazdasági értelemben is szerves egységgé formálja, a megszerzett területhez igazítsa a gazdasági életet, akár annak az árán is, hogy a hagyományos, évszázados kapcsolatokat felszámolja, de legalábbis jelentősen visszaszorítsa. Ha a két világháború között a cseh ipar nyersanyagbázisnak tekintette a szlovák tartományt, akkor azt mondhatjuk, hogy a kommunizmus szlovák oldali iparfejlesztésének árát a csehek fizették meg. A két országrész közti viszonyoknak ez az aszimmetriája, hogy ki adott és

ki kapott, mikor ki járt jobban, végtelen viták alapjául szolgált a cseh és szlovák közbeszédben. Ennek lett a végeredménye az összetákolt ország szétválása.

3) A *harmadik témakör* a **régióképzés államilag vezérelt szlovák esetét** mutatja be, amelynek mozgatórugója – akárcsak a közigazgatás folyamatos változtatásának – a szlovák nacionalizmus volt.

Az iparfejlesztés fénykorában zajlott le a korábbi cseh és szlovák komplementer gazdaság módosulása. A nagymértékű szlovákiai iparfejlesztés hatására Szlovákián belül jött létre az északi iparvidék és a déli mezőgazdasági területek elválása. Ez a különbség fennmaradt, nem változott 1989 után sem, sőt az újabb beruházások tovább erősítik ezt a megosztottságot. Épp a súlyos válságba került nehézipar, hadiipar hatalmas munkáslétszáma kényszeríti a szlovák területfejlesztést arra, hogy a válság enyhítésére ezeket a korábbi ipari központokat fejlessze. A magas munkanélküliség, a koncentráltan jelen lévő nagyszámú munkaerő foglalkoztatása kiemelt fontosságú feladat. A népességkoncentráció, a szakismeretek megléte arra sarkallja a fejlesztőket, hogy a válságból való kilábalás célterülete legyen a volt nehézipari övezet.

Ez a törekvés találkozik az Európai Unió elképzeléseivel is. Az Unió a versenyképesség fokozására helyezi a hangsúlyt, nem az elmaradottság fölszámolására. Ez a fejlesztési elgondolás arra alapoz, hogy ha az innovációs pontokon nő a gazdaság, akkor annak lesz kisugárzó hatása. A szlovák területfejlesztés kapva kapott az alkalmon, és összekapcsolja a válságos, ám magas ipari szakmakultúrával rendelkező körzetének átépítését az Unió által előnyben részesülő innovációs centrummá. Ezt a tervet megkönnyíti az a tény, hogy az EU az egész országot egységesen elmaradott *Objektív 1.* területnek tekinti, és nem tagolja tovább fejlesztési régiókra. Így szabad kezet kapott a szlovák területfejlesztés is, mert az egész ország egy célterület, azon belül pedig külső ráhatás nélkül választhatja ki belül a fejlesztendő területeket. Ennek következtében a szlovák Nemzeti Fejlesztési Terv sem tartalmaz belső területi megosztást, azaz nem szól régiókról.

A főbb multinacionális befektetők Szlovákiában

Forrás: Commercial Office. Bratislava. 2004.
Szerkesztette Mezei István, rajzolta Mády Máté.

A szlovák területfejlesztés a fentiek miatt átépíti, konszolidálja eddigi válságövezetét. Ezt jól példázzák az épülő autógyárak és egyéb üzemek, valamint az őket kiszolgáló infrastrukturális beruházások nyomvonalai. Rögzül Szlovákiában a (negyvenes) ötvenes évektől kezdve kialakított belső munkamegosztás az iparosodott, gazdasági értelemben dinamikus, jó infrastruktúrával rendelkező Észak és a mezőgazdasági termékeket gyártó Dél között. Ez a különbség, eltérés, egyensúlytalanság, aszimmetria azonban statisztikailag nem, vagy alig mutatható ki, mert a regionális adatok a kerületek, az önkormányzati megyék szintjén készülnek. Az ipari központok területi megoszlásán pedig látszik, hogy Eperjes kerület kivételével minden kerületben van valamilyen ipari/szolgáltató létesítmény, ami a kerület egészének statisztikai képét megváltoztatja, feljavítja, illetve egy Nyugatról Kelet felé tartó lejtőt rajzol ki.

2. *A határ menti kapcsolatok jelene*

A határ menti kapcsolatoknak azért van nagy jelentősége, mert a magyar-szlovák viszony fentebb bemutatott egyenlőtlenségei, aszimmetriái, új vonzási sávjai miatt az ezer éven át jól működő nagyterégi, azaz Kárpát-medencei együttműködés megújulására kevés kilátás van. Ehelyett inkább a határ menti együttműködéseknek lesz a jövőben szerepe. A korábbi közigazgatási-táji-néprajzi együttműködések fölerősödnek, de a két ország közötti kapcsolatrendszer véleményem szerint nem fog országok közötti, mintegy regionális munkamegosztássá, komplementer gazdasággá fejlődni.

1. A határátkelés gyakorlata

A magyarországi 17 határátkelő látszólag belesimul a gyenge közepes arányba a maga 39,1 km-es átlagos távolságával, viszont itt nem volt sosem a bevezető fejezetben említett régiós (földrajzi, társadalmi, közigazgatási, politikai, stb.) határ, itt mindennapos kapcsolatok voltak, a legkülönbözőbb minőségű utakkal, ösvényekkel. A csatlakozás hatására Magyarországon megkezdődtek az egyeztetések a szlovák partnerrel annak fölmérésére, hol kell lehetővé tenni a határátkelést. Erre azért van szükség, mert a határ mentén lévő települések között néha kis távolságok vannak, amelyeket a köztük lévő elgyomosodott utak felújításával újra használatba lehetne venni. Az Európai Unió bővítésével belső határvonallá vált magyar-szlovák határszakaszon összesen 84 átkelési lehetőséget vázolt fel egy szakértői csoport.

2. A testvértelepülési kapcsolatok

A testvértelepülési kapcsolatok száma 1990 után nőtt meg jelentős mértékben, mégis azt kell mondani, hogy az együttműködésnek csak az alapját jelentik. Ennek oka az, hogy az ilyen pontszerű, egyedi kapcsolatok csak akkor hatékonyak, ha valóban egymáshoz közeli településekről van szó. Ilyen település valóban sok van a határ mentén, de még ezek a települések is törekednek több település együttműködését megszervezni.

Elképzelhető a testvértelepülési kapcsolatnak olyan változata is, ahol az egymástól távol lévő települések mintegy hálózatot alakítanak ki valamilyen fontos cél érdekében, ezért egymással kötnek szerződést, ezért közösen tervezik meg fejlesztéseiket, de ez a tágasabb kapcsolati háló még csak lehetőségként van meg a jelenlegi településközi viszonyokban.

Általánosabb az, hogy a testvértelepülési kapcsolat területileg kibővül, regionális együttműködéssé szerveződik. Ennek az az oka, hogy a települések egyedi igényeire is könnyebb úgy pénzügyi forrást keresni, ha több település fog össze. A regionálissá váló kapcsolatok esetében a városok kerülnek vezető pozícióba, mert ők rendelkeznek megfelelő szakemberekkel a tervezéshez, a végrehajtáshoz, amihez a kisebb települések erejüknek megfelelően csatlakozhatnak. Van arra is példa, hogy a nagyobb, regionális szervezeti egység megteremtése adott ösztönzést a benne lévő tagtelepüléseknek ahhoz, hogy maguk is keressenek saját maguknak testvértelepülést.

A települési kapcsolatok regionalizálódásának több oka van. Ez az ok lehet a vonzáskörzetek kiegészítésének szándéka, pl. a turizmus jobb megszervezése, a környezetvédelem, a vízgyűjtő területek védelme, a hulladékelhelyezés, stb. Ilyen esetekben a táji összetartozás az együttműködés alapja. A táj lehet valóságos természeti táj, de lehet egy hajdani közigazgatási egység, pl. a megye is. Ilyen esetben a hajdani megye területén lévő települések kapcsolatrendszerét állítják helyre. Lehet az együttműködés alapja gazdasági érdek is, amikor pl. a nyersanyaglelőhelyet és a feldolgozókapacitást a határ választja el egymástól.

3. Társadalmi (civil) kapcsolatok

A testvértelepülési kapcsolatok hol keretei lesznek további társadalmi szervezetek kapcsolatainak, hol a civil szervezetek együttműködése ösztönzi a települési önkormányzatot arra, hogy maga is teremtsen valamilyen együttműködési formát. A határ menti kapcsolatokban résztvevő szervezetek típusai szerint vannak

- civil szervezetek
- gazdasági (érdekvédelmi) szervezetek
- önkormányzatok
- kistérségi szövetségek, szervezetek
- megyei önkormányzatok

Ezek a szervezetek a formai-jogi keretek mellett abban is különböznek egymástól, hogy milyen indíttatásra kezdtek a határ menti kapcsolatokkal foglalkozni. Az *indíttatás típusa* szerint megkülönböztethetünk:

- *Belső indíttatásra*, saját elhatározásból, alulról jövő kezdeményezésre létrejött szervezeteket. A döntő szempont ilyenkor a tagok személyes igénye, világszemlélete. Ezek az önkéntes kapcsolatok létrejöhetnek civil szervezetek, városok és falvak önkormányzatai, gazdasági szervezetek között.
- *Külső ösztönzésre*, a határ menti térségek fejlesztésére alakult szervezetek. Ennek tipikus példája az eurorégiók megszervezése. Az ide tartozó szervezetek többsége önkormányzat, amelyek az esetek túlnyomó többségében már rendelkeztek külkapcsolatokkal, többnyire épp azzal a településsel, területtel, állami-önkormányzati szervezettel, amelyekkel most hirtelen új alapokra helyezik a hagyományos, több évtizedes, elsősorban (kényszerű) reprezentálásban kimerülő kapcsolatot. Ebben az esetben a külső hatás, a pályázati lehetőség a katalizátor szerepét tölti be.

A kezdeményezések funkció *szertint* is tagolhatók, habár mindegyiknek a társadalmi integráció a legfőbb célja, csak más eszközökkel.

- A környezetvédelmi szervezetek együttműködései a legismertebbek és a legváltozatosabbak. Azért is külön típusok, mert nagyon határozott ideológiával rendelkeznek: a természet nem ismer politikai határokat, a természet védelme nem lehet tekintettel politikai határokra, a természet megmaradása fontosabb, mint a pillanatnyi politikai érdekek. Ez a fenntartható fejlődés ismert gondolataiban fejeződik ki.
- Szintén külön eset a gazdasági érvek alapján megteremtett kapcsolat is, amikor az egyes országok gazdasági érdekcsoportjai így akarják kikényszeríteni a piaci elvek megvalósítását. Itt nem csak egyes üzleti partnerekről van szó, hanem a gazdálkodókat képviselő szervezetekről is.
- A következő csoportot jelentik az önkormányzati szervezésben létrejött településközi kapcsolatok, amelyek jelentős *társadalmi, állampolgári igényeket* fejeznek ki. Ezek elsősorban politikai-adminisztratív együttműködések, de sok esetben kirajzolódik mögöttük jelentős lakossági érdek is, ami a határon átnyúló kapcsolatok fejlesztésére sarkallja az önkormányzatokat.

Az alábbi táblázat összehasonlítja a szocializmus és a polgári, kapitalista korszak működési mechanizmusát a határ menti kapcsolatok szempontjából. Jelenleg a kapcsolatok eszközét gazdag szervezeti háló jelenti, a szervezetek saját elhatározását külső támogatás is segíti, és közös céljuk a társadalmi integráció megvalósítása.

1. A határ menti kapcsolatok működési tere			
	ESZKÖZ	MÓDSZER	CÉL
Szocializmus	Párt- és állami szervezetek	Központi irányítás, mindig külső parancs (Moszkva- X főváros)	A proletártestvériség reprezentálása
Polgári korszak	<i>Szervezeti háló</i> <ul style="list-style-type: none"> • civil szervezetek • gazdasági érdekképviselők • önkormányzatok • kistérségi szövetségek • megyei önkormányzatok • eurorégiók 	<i>Saját elhatározás</i> (hazai érdekek) <i>Külső indíttatás</i> (anyagi előny megszerzése) (európai érdekek)	<i>Társadalmi integráció</i> <ul style="list-style-type: none"> • környezetvédelem • gazdasági együttműködés • állampolgári érdekek (családi, szomszédsági, üzleti)

Forrás: saját szerkesztés.

4. Eurorégiós kapcsolatok

Európában már ötvenéves hagyománya van az eurorégiós együttműködésnek. Tevékenységük a mai, határok nélküli Európában is fontos, mert az országhatárok mentén élők hátrányos helyzetüket szeretnék oldani ennek a szervezeti formának a segítségével. Ebben a szerveződési formában a helyi és a regionális hatóságok képviselői, a társadalmi és a gazdasági élet szereplői vesznek részt. Az önkormányzati szereplők jóvoltából politikai döntéshozó szereppel is bírnak, emiatt kapcsolódni tudnak a hazai és az európai döntéshozó szervekhez, részt vehetnek a meghirdetett pályázatokon.

Szlovákia számára fontosak a határ menti, illetve a határon átnyúló kapcsolatok, mert az 1996-ig fennálló közigazgatási beosztás szerint 38 járásból 24 érintett határokat, az 1996 utáni új felosztás szerint pedig 79 járásból 38. Az érdekeltség foka ennek megfelelően attól függ, hogy határ mentén fekvő területről van-e szó, mert ezekben a közigazgatási egységekben erős a szándék a határ másik oldalán élőkkel való kapcsolatra, míg a térben távolabbi, illetve a politikai hierarchián magasabban lévő szinteken csökken az érdeklődés ereje, sőt kormányzati szinten 1998-ig komoly gátakat szabtak az ilyen jellegű tevékenységeknek.

Hosszú időn keresztül, de különösen 1998 előtt vitáztak arról, hogy a határon túlnyúló együttműködésekben milyen mértékig vegyenek részt Szlovákia területi egységei. Nehezen fogadják el azt a tényt, hogy a határokon átnyúló együttműködés nem tekinthető a külpolitika részének, mert közvetlenül nem politikai kérdéseket old meg, hanem gyakorlati, a mindennapi élet körülményeit javító intézkedésekben vesznek részt az önkormányzatok és a területi szervek. A

szlovák érdekek szerint az eurorégiós tevékenységek kibontakozásának sok időt kell adni, illetve elsősorban a gazdasági szereplők bevonására kell alapozni, mert elsősorban a gazdaság fejlesztéséről kell gondolkodni az eurorégiók keretén belül és nem szabad a nemzetiségi problémát az együttműködés fókuszába tenni

2. Eurorégiók a magyar-szlovák határon

Név	A megalakulás éve
Hármas Duna-vidék Eurorégió	2001.
Vág-Duna-Ipoly Eurorégió	1999.
Ister-Granum Eurorégió	2003.
Ipoly Eurorégió	1999.
Neogradiensis Eurorégió	2000.
Sajó-Rima Eurorégió	2000.
Miskolc-Kassa Eurorégió	1999.
Zemplén Eurorégió	2004.
Kárpátok Eurorégió	1993/1996

Forrás: saját gyűjtés.

A magyar-szlovák együttműködés még nincs azon a szinten, hogy az általános szolgáltatások összekapcsolása napirenden lehessen. Az egészségügyi, oktatási, foglalkoztatási, közlekedési együttműködések még államközi szerződéseken nyugszanak, és nem a helyi érdekek megvalósulásán. Inkább egyéni, szülői szándék a diákok iskolaválasztása a határ másik oldalán, de már van példa arra, hogy a Budapesti Közgazdaságtudományi (Corvinus) Egyetem kihelyezett tagozatot tart fenn Királyhelmeceen, alapítványi formában. Az Ister-Gránum Eurorégió kötötte meg az első egészségbiztosítási szerződést, amely szerint a szlovákiai biztosítottakat az esztergomi kórházban ápolják. A közlekedési együttműködés helyett még a közlekedési eszközök menetrendjének az összehangolása is a múltból örökölt szinten van (vasút, busz), de a tervek szintjén már létezik igény a kassai repülőtér használatára, az odavezető gyorsforgalmi út megépítésére.

A kezdeti lépések nem feledhetik, hogy az együttműködést erősen gátolják a különböző közigazgatási és adórendszerek, az eltérő törvényhozási módszerek, a felvevőpiacok eltérései, a tervezési különbségek, a pénznemek, a nyelvek különbsége.

Az eurorégiók hazai fejlettségi szintjét nézve azt állapíthatjuk meg, hogy az első szervezeti lépéseket tették meg a jól működő egységek kialakítása felé. Ahhoz, hogy ez a szervezeti forma kiteljesedjen, különféle hálózatok kialakítására van szükség a települések, a jelen lévő természeti és kulturális értékeket hasznosító intézmények, a közlekedési folyosók, stb. között. Ezek háttérben közös fejlesztési politikának kell állnia, amelynek a megvalósítását folyamatosan, a napi működés szintjén kell végezni, nem csak a külső források megléte esetén.

V. Összegzés

Az országcsoportok, országok, politikai versenytársak, érdekcsoportok, kultúrák és nyelvek, nemek és fajok, azaz mindenrangú különbségeknek a meghaladása már sok évszázada fontos kérdése a gondolkodásnak. Ahogyan Lessing a vallások egyenlőségét fogalmazta meg a *Bölcs Nathan* című híres drámájában a vallási ellentétek korában, úgy az országok, népek, kultúrák közötti egyenlőséget és tárgyalásos megegyezést ajánlja jelenleg az Európai Unió tagjai számára. A régi tagországok között is és az újak között is, az országokon belül is egyenlőtlenségek rendszere volt és van is évszázadok óta, de az Unió épp arra szerződik tagjaival, hogy ezeket a beidegzettségeket, ellentéteket megoldja, a különbségeket, egyenlőtlenségeket tárgyalásos formában feloldja. Ennek politikai eszköze a szubszidiaritás elvének alkalmazása.

Szlovákia belpolitikai élete tele van belső bizonytalansággal. Ennek alapját az adja, hogy önálló államisággal, saját nemzetállammal történelmi értelemben rövid ideje bír. A szlovák nép eddigi történelme során mindig nagyobb és fejlettebb országok népeinek közösségében élt, nemzeti-politikai önállóság nélkül, emiatt nem szerezhette elegendő (demokratikus) tapasztalatot a politikai élet szervezésében. Társadalmá és gazdasága is fejletlen volt abban az értelemben, hogy a szlovák nép szállásterülete mindig a nagyobb országok (Magyarország, Csehszlovákia) perifériáját jelentette. Ezekben az országokban a társadalmi-gazdasági-kulturális központok, elsősorban a városok lakói a domináns nemzet képviselői voltak, így tehát a tulajdonosok, a vezető tisztviselők magyar, illetve cseh származásúak voltak, vagy olyan szlovákok, akik ezekhez a nemzetekhez asszimilálódtak. Ez a gazdasági-politikai tapasztalatlanság magyarázhatja azt az erős etnocentrikusságot, ami cselekedeteiket mozgatja. Ez az akadály a annak, hogy az önállóság, sőt a demokratikus viszonyokat szorgalmazó nemzetközi körülmények ellenére sem tudnak egyelőre egyenrangú kapcsolatokat kialakítani az országalkotó más nemzetiségekkel. Politikai életük középpontjában folyamatosan nemzeti életük veszélyeztetettsége áll. Az a félelem mozgatja a szlovák politikai erőket, hogy elveszítik nemzeti identitásukat, hogy elveszítik területeiket. Ez a szlovákokban meglévő félelem agresszivitásban nyilvánul meg, ami a más nemzetiségekből, elsősorban a magyarokból védekezést, mégpedig elköltözést, asszimilációt vált ki.

A meglévő törvények, szabályozások kezdetben nem adtak lehetőséget a községeknek és a városoknak, hogy fejlesszék a határon túli együttműködést a gazdaság területén. Ez főleg az új közigazgatási rendszer és a hatásköri törvény bevezetéséig volt érvényes, de ezt követően (2001/2002 óta) a helyi és az újonnan alapított regionális önkormányzatok hatáskörébe tartozik a határon átnyúló kapcsolatok ügye is. Ez – kedvező esetben – a folyamatos gazdasági átalakulással

együtt mehet végbe, ugyanis a régiók gazdaságának nagy része még mindig a domináns nagyvállalatok monopóliumán nyugszik. A piaci verseny hatására ezeken a területeken nagy munkanélküliség alakult ki, ami sürgetővé fogja tenni a határon átnyúló gazdasági együttműködést és az ingázást.

A magyar-szlovák kapcsolatok új rendjét azonban még ennél is mélyebb erők alakítják.

Dolgozatomban bemutatom azokat a nemzetközi gazdasági folyamatokat, amelyek új piaci mozgásokat kényszerítettek a Kárpát-medence népeire, új politikai határok közé törve a munkamegosztás addigi egységét. Ezt rögzítette a cseh/szlovák politika, amely az új határokon belül teremtett 1920-tól immár saját területein belül tartós, Magyarország, illetve a Kárpát-medence többi része felé inkább zárt, mint nyitott munkamegosztást.

A határ menti területek emiatt mindkét országban megmaradnak perifériának (illetve a Duna menti sáv Magyarországon dinamikus összekötő sávnak Nyugat-Európával, anélkül, hogy a Duna északi partját vonzáskörzetévé tenné), amely periféria az esetleges területfejlesztési pályázatok mindig alacsony összegéből lesz kénytelen bizonyos fejlesztéseket elérni, de amely fejlesztések hatására ezek a perifériák sosem fogják elérni az országos dinamika nagyságrendjét. Így a jövőben a sokkal szerényebb mértékű és ellenőrzött határ menti kapcsolatok fogják jelenteni az együttműködés új formáját.

I. Reasons for the choice of subject

Just like researchers of other branches of science, those involved in regional research often have to face everyday questions which they are also trying to answer with their own means. Such a question is the problem of borders and those living along the borders. It was only after 1970, after a long involuntary break that they could write about the paralysing consequences of the borders around Hungary. After the decades of dictatorship, the opportunity and reality of the accession to the European Union threw a new light upon the problem of borders. In the frame of the European Union, which is trying to find new ways to eliminate social and international contradictions and conflicts, new possibilities of solving the unfavourable situation caused by the existing borders have emerged. In the age of the free migration of labour force the free flow of capital and goods, the obstacles posed by the existence of the borders should and have to be removed, otherwise they will make the free development of economy and social life impossible.

These thoughts have found response in Hungary, too, because the spiritualization of the borders surrounding the country is a long-term aim for the Hungarian public opinion. There are two important arguments supporting this idea, one of them being the unification of the Hungarians beyond the borders with those living inside without changing the borders. The other one is a wider concept, which may include the former one, too: the wish to strengthen the Carpathian-Basin consciousness, the fraternal cooperation of the peoples living in the Carpathian Basin, possibly in some kind of confederation. A lot of people hope that a new period is coming in our common history, when people have autonomy and live under democratic conditions without invaders. If we take a look back into the past, we can count on the revival of the several-century-old practice of coexistence. Its basic principle in the future may be an up-to-date local consciousness of identity based on equality and autonomy, and on the realization of common interests in the Carpathian Basin. A precondition of developing a system of common interests is the consensus with the nations around Hungary. Are there any chances of these ideas to come true? Will these wishes be justified by future?

Even if we cannot give an answer to the above questions with certainty, with our own means, with the known facts or by rearranging the facts, we can outline an answer which is closer to reality than the above dreams. Naturally, respectable representatives of science have been looking and are still looking for the solution for the adverse conditions in Hungary. After the Peace Treaty of Trianon a whole school of analysts emerged who dealt with the new conditions in the Carpathian

Basin and within it those of the dismembered country. Meanwhile time has brought new phenomena which have to be responded to in a new way. Response, however, has got its own method, as the question has to be operationalized in order to get ponderable answers.

II. Methods of research

1) Allocation of the examined area

It was obvious for me that I should choose the Slovak border of all borders around Hungary as the subject of analysis and the problem of those living along it because this section of the Hungarian border is closest to where I live and work. Allocating the zone along the border, however, was not so obvious because this zone includes an extremely wide area. Both the small regions along the border and the counties along the border could have been regarded as units of examination, but not the statistical regions because both their shape and their relation to the border along the Danube are very different. Besides, those involved in cross-border relations have also influenced the area allocated for the examination, because e.g. while Cered in Hungary and Tajti in Slovakia are just few km far from each other, the Vág-Duna-Ipoly Euroregion includes areas like Fejér and Veszprém counties, which are not close to the border at all.

2) Special literature

- Hungarian sources proved to be essential for compiling the present thesis. It was mainly this kind of literature that helped to form the conceptual framework, carry out research and evaluate the results. The first studies of the unfavourable situation of the areas along the border were published in the 1970s, then in the 1980s research was carried out into this field under the guidance of *Ferenc Erdősi*. Since then cross-border research has been done in various academic places of research (MTA FKI, MTA RKK) and at almost all universities (DE, JATE, PTE, ELTE, BKE, etc.). Work has become really intensive and comprehensive, a sign of which is that a lot of general volumes have been published recently (*J. Rechnitzer, B. Baranyi, I. Nagy, I. Süli-Zakar, A.G. Szókokyné*)
- The Hungarian academic terminology uses the concept 'region' for special fields and their integrity. I borrowed useful ideas from books on the historical antecedents of regionalism (*S. Frisnyák*), and from books (*I. Süli-Zakar*) and essays (*J.Tóth*) on the diversity of regional formations.

- Outstanding achievements of this branch of science have helped me understand different issues of administration (*Z. Hajdú, K. Kocsis*) and complicated correlations of economic life (*I. Berendt T., Gy. Ránki, Z. Cséfalvy, A. Éltető*).
- In the foreign special literature I could find useful analyses in German and English (*W. Aschauer, P. Maier, O. Behrens*).
- I searched for the essays which deal with similar cross-border phenomena in Europe. From this point of view studying the German-Polish and the German-Czech cross-border relations proved to be the most useful (*J.S. Fure, E.J. Kirchner, O. Schwab, K. Töpfer, M. Wolters*). The information gained in this way helped me to develop the approach of my thesis.
- Of all Slovakian researchers, researchers 'of the other side', I could make use first of all of Hungarian essays (*R. Hakszer, I. Lanstyák, J. Mátrai, K. Petőcz, Á. Popély* and *Gy. Popély, H.Z. Sidó*) because I could only find few essays among the works of Slovak researchers written about the border in English (*K. Ivanička, M. Pulpitlová, J. Némethová, A. Dubcová*).
- The topic of my thesis made it necessary for me to take the results of several branches of science into consideration. Historical works provided important information for me. I could study the history of Slovakian people and Slovakia first of all from the books by *László Szarka* and *Dušan Kováč* (2001), but I also found the essays published in the Somorja (Slovakia) journal called *Fórum Társadalomtudományi Szemle* extremely useful.
- The statistical figures I could use in my analysis were provided by several statistical institutions. Apart from the figures of the Hungarian (*Központi Statisztikai Hivatal, Budapest*) and the Slovakian statistical office (*Štatistický úrad Slovenskej republiky, Pozsony*) I could also work with European statistical resources (*Eurostat*), with the figures of the *World Bank* and the *OECD*. I managed to obtain all these statistics with the help of the Internet or floppy disks.
- In the European Union the *Association of European Border Regions – AEBR* was founded with Gronau as its headquarters. On its home page information and publications about the most Euroregional organizations are accessible.
- Owing to the accession to the EU an increasing number of publications can be found in English on the home pages of Slovakian ministries, and other institutions (economic chambers, organizations for economy development) also make useful

documents available. These essays, analyses and data were mostly compiled around the year 2000 and owing to the accession to the EU they are mostly in connection with economy development. Their approach is also determined by the accession as an aim and a result.

- Besides Slovakian local papers, (e.g. *Gömörország, Kassai Figyelő*), I could also rely on the Slovakian *Új Szó*.

3) *Empirical research, personal experience*

- I obtained empirical information from several sources. I was lucky to take part in or control research programmes examining the Hungarian-Slovakian cross-border relations. Consequently, I had the opportunity for long interviews with those living on the spot, politicians, mayors, local government representatives, leaders of various institutions and civil organizations, private people.
- Participation in Hungarian and foreign conferences, especially the BRIT6 conference (The **B**order **R**egions **I**n **T**ransition VI. International Conference), and the annual conference organized by the Ipoly Union mostly on Slovakian venues, have contributed largely to writing my thesis.
- As far as Slovakian academic life is concerned it was mostly personal connections, especially with the *Forum Institute of Social Sciences*, with Somorja as its headquarters, that meant great help. The official way of inter-library lending in Slovakia, however, proved to be forlorn hope.
- (Herewith I would like to express my thanks to my Hungarian colleagues, the people I interviewed during the period of research, as well as my helpful opponents.)

III. Hypotheses

1. Of the types of border described by O.J. Martinez (1994) the most balanced grade is represented by *equal borderlands, integrated border regions*. They can be distinguished from other types by the fact that the neighbouring countries remove all obstacles which may hinder trade, economic, human and social relations. The two parties are completely equal in all their relations. Martinez adds that this is what enables the two countries to become economically equally strong, politically and militarily firm allied states. In his model, Martinez, however, did not consider the situation when **the relations of the whole of the country and those of the borderlands are different**.

2. While we are all looking forward to the fulfilment of long desired, recuperative equality, the asymmetries still existing between the two countries are bound to pose further obstacles to harmonic, smooth cross-border cooperation.
3. It is not enough to examine the impact of the general social and economic development of the state on the areas and the states on both sides of the border, because in this system of relations the political and economic trends of Eastern-Central Europe play a key role.
4. Researchers of historical geography have pointed out that in the Carpathian Basin, like in other parts of Europe, a regional specialization of production was typical. The area torn off, however, was not a closed unit, was not a region, it was not an ethnic, cultural, economic, geographical, administrative etc. unit, either, because at that time it was just in the phase before becoming a region. In 1918-20 Upper Northern Hungary was strongly divided, it belonged to several gravitation centres at the same time. In spite of the modernization ambitions of the bourgeois state, the importance of the local, small regional identity was extremely strong in the Hungary of the time.
5. With the help of the great powers, the Czechoslovakian peace delegation managed to tear out a part of Hungary within which a special division of labour was typical. The mountainous borderland (the northern ring of the Carpathians) could be completed with plain lands (Csallóköz, Mátyusföld, Bodrog-köz, Ung-vidék), ensuring the food-supply of the new country in this way. I call this process intentional regionalization.
6. The duality, which has been typical so far, will remain. The existing expanding relations between Hungary and Slovakia will continue to be international relations, and will be completed by cross-border relations. The large investments of the Slovakian regional development are focused on the northern part of the country with Slovakian majority, with the southern, plain areas having to undertake the complementary task of supplying the country with agricultural products. This is where, though decreasing in number, a large proportion of Hungarian nationality people can be found.
7. From the examination of the political, social, economic etc. differences between the old, 15 member states of the EU and the new, 8 ex-communist countries we may conclude that real dynamic development will only take place in the relations between the old and the new member states in the future. As for the relations between accession countries, however, even dynamic regions will only have secondary links and only **the neighbourly relations which confine themselves to meeting local needs will be strengthening.**

IV. New results of research

1. External factors affecting cross-border relations

The thesis first introduces the new relations since they have a decisive effect on the chances of cross-border relations. Of the relations that have undergone certain changes I emphasize three important conditions. Firstly, mention must be made of the emergence and history of the Slovakian people, as well as of the history of the independent Slovakia and the influence of building the country as the most important factor. Secondly, the favoured role of Slovakian administration, a means of high priority for nationalist policy, and finally the international and (foreign) economic relations which enforced the division of the only country of the till then homogeneous Carpathian Basin into eight pieces.

1.1. The history of the Slovakian people

The Slovakian people emerged within the Hungarian state from various groups of Slav people. It was not until the 19th century, the age of national awakening that they started to dream about independence and an independent state, and in the chess game of the World War they managed to find supporters, too. This weakness caused fear in Slovakian politics, as a result of which it always looks for and finds the way to ensure that Slovakian national interests should dominate in every situation. Both the past and the present of Slovakian history contain contradictions, which explain restricted cross-border relations. At the depth of these asymmetries we can find the relation to Hungarian people and to Hungary. Since most people of Hungarian nationality live in the southern districts bordering on Hungary, Slovaks are always afraid of these areas seceding from Slovakia and being attached to Hungary again.

1.2. The influence of administration

Czech/Slovakian politics has used **administration** as a means of achieving their national aim of assimilating the different nationalities of the country since 1920, the foundation of the new state. Czechoslovakia, the new multinational state accepted multinationality neither in its ideology, nor in its administrative system, nor in its everyday practice. What is more it was the ambition of Czech nationalism to create a homogeneous state with just one Czechoslovakian nationality. It was typical of the strong Czech nationalism of the new state (and the weakness of the Slovakian party) that it was only after a long struggle that they started to acknowledge the national existence of Slovakian people. In order to build and continuously strengthen its own power and to make nationalities weaker, the new state kept making changes in the territorial division of its administration.

After the fall of the communist dictatorship and the first reform steps of the change of system (the institution of local governments was introduced), administrative reforms stopped for a while because the main event in the Czechoslovakian home politics of the time was the ambition of Slovak nationalists to secede. Slovakia, which became independent in 1993, started to reform its administration on the basis of nationalist ideas of centralization. In 1996 a new administrative division was introduced.

By reforming the administration system, the ruling Slovak nationalist parties of the time wanted partly to build the organizational system of a centralizing policy, and partly to make the constituencies of the opposition weaker by the new division. Since the most consistent supporters of the reforms were the Christian democratic opposition and the political parties representing the Hungarian people, there were several reasons why the Hungarians should be divided. In the organization of the administration, the election and nationality conflicts were and have been determined by the conflict between two political groups, that of the nationalists, who want to implement centralization and those who want to carry out rational reforms of modernization. Behind the conflict between Slovak nationalists and Slovak rationalists and, strange as it may sound, behind their collusion, it was the nationalist centralization that defeated the principles of democracy and autonomy.

All this refers to the fact that Slovakia is still struggling with nationality problems and is still wasting a lot of its energy on trying to meet the requirements of a homogeneous nation-state and the autonomy of settlements, the population and smaller or bigger groups of inhabitants is only of minor importance. The nationalist changes in the administration tear traditional links apart, cause tensions in the population and distract the attention from building a welfare society, hinder the regionalization that would meet social and economic demands.

1.3. The influence of economy

I have chosen three elements of the whole system of economy in order to demonstrate how it affects cross-border relations.

1) *First* I point out that, in a **geographical** sense, economic life on the territory of today's Slovakia has undergone a **switch**, which has a decisive effect on cross-border relations. The centuries-old North-South direction of economy and trade changed into an East-West direction. This was typical of all countries from the Baltic to the Adriatic Sea. Owing to the changes of power there were changes within this East-West direction, too. Trains left sometimes for the West (Germany), sometimes for the East (the Soviet Union). From then on, i.e. after 1920, the 'natural' unity of the Carpathian Basin ceased.

These changes of direction show us that it is not simply due to the nationalism of some people, nation, political trend or state that these countries maintain a comparatively low degree and a low proportion of economic relations with each other. The reason for it is partly the separation from each other, which started in the 19th century and was completed after the World War, and partly the fact that, as a kind of guarantee of the independence of each other, they chose to belong to the big European powers (first Germany, then the Soviet Union) and served their economic and political interests, and that today they follow the logics of commercial interests forced upon them by the European Union and globalization.

The above facts prove that *József Tóth's* ideas about the power of the development of the organic region are (unfortunately) not tenable. In his view, both in Europe and in the Carpathian Basin the organic, voluntary regionalization exceeds the artificial framework of the state and produces natural, organic units, regions, i.e. countries. In the struggle between states and regions (countries), the Europe of regions has to be victorious. I think significant changes have taken place since 1920 not only in the life of the succession states but also in that of world economy, and consequently new regional networks of relations have developed. The main direction of these new relations is not north-south any more, they are not directed to a 'smaller area', the Carpathian Basin, but they have rather an east-west direction on a large scale. This economic switch influences most cross-border relations, therefore it can be claimed that cross-border relations have been subordinated to asymmetric conditions, and they will work only under the shadow of national relations because they are not strengthened by the north-south, Hungarian-Slovakian common regionalization.

Let's put it in a hopeful way: an extremely strong east-west (economic and commercial) movement of a big region has to be enlarged in a north-south direction in the future. This is the precondition of the prosperity of cross-border relations.

2) *Then asymmetric conditions* are mentioned because, in spite of all the efforts to defeat them, their continuous existence has led to the separation of the country, proving the groundlessness of the Peace Treaty of Trianon and within it that of the so-called 'czechoslovakianism'. Since Czechoslovakia was founded, its most important aim has been to form its obtained state independence into an organic unit in an economic sense, too, to adjust economic life to the obtained territory even at the expense of doing away with or at least significantly suppress traditional, centuries-old relations. If Czech industry regarded the Slovak territory as a source of raw materials between the two world wars, then we may say that the costs of the industrial development on the Slovak side in the communist era were born by the Czechs. This asymmetry of relations between the two parts of the country, i.e. which part was the giver and which the receiver, which was better

off and when was the subject of endless debates in Czech and Slovak common talk, which led to the separation of the country.

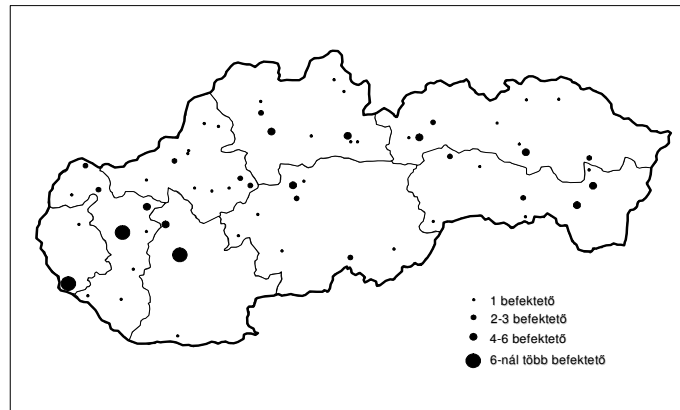
3) The third subject is the Slovakian way of **state-controlled formation of regions**, whose motivator, just like in the case of the continuous changes in the administration system, was Slovakian nationalism.

It was in the golden age of industrial development that the former Czech and Slovak complementary economy were subjected to certain changes. As a result of the intensive industrial development in Slovakia, the dividing line between the northern industrial area and the southern agricultural areas could be drawn within Slovakia. This difference has remained, has not changed after 1989, either, what is more, further investments strengthen this division. It is just the huge number of workers of heavy industry and munitions industry, both in a big crisis, that forces Slovakian regional development to develop the former industrial centres so as to be able to defuse the crisis. Curbing the high rate of unemployment, i.e. employing the high number of labour force concentrated in certain areas is a task of utmost importance. The concentration of the population, the existing expertise urges those involved in the development process to choose the former heavy industry as the target area of overcoming the crisis.

This ambition coincides with the ideas of the European Union. The Union emphasizes the necessity of increasing competitiveness and not that of overcoming backwardness. This approach is based on the idea that, if economy grows on the innovation points, it will influence other parts as well. Slovakian regional development grabs the opportunity and rebuilds the critical area having a high degree of industrial expertise into an innovation centre privileged by the European Union. This plan is promoted by the fact that the EU regards the whole country as a uniformly backward Objective 1 area, and does not divide it further into development regions. Therefore Slovakian regional development is free to choose the areas to develop because the whole country is one single target area. In consequence, the Slovak Plan of National Development does not contain internal territorial divisions, i.e. regions, either.

The Slovakian regional development is rebuilding and stabilizing its crisis areas. This is exemplified by automobil and other factories under construction and the new infrastructural investments serving them. The inner division of labour between the industrialized, economically dynamic North and the agricultural South, which began to form in the Slovakia of the (1940s) 1950s, is increasing. This difference, discrepancy or asymmetry can hardly or not at all be demonstrated with statistical figures, since regional data are processed on district and municipality level. The territorial distribution of industrial centres shows that with the exception of the Eperjes district, there is some kind of industrial/service establishment in every district, which changes and

improves the statistical image of the whole of the district and draws a slope from the West to the East.

The main multinational investors in Slovakia
Source: Commercial Office. Bratislava. 2004.
constructed by István Mezei, drawn by Máté Mády.

2. *The present of cross-border relations*

Cross-border relations are of utmost importance because, owing to the above mentioned differences, asymmetries and new gravitation areas, there is little hope for the revival of the big regional, Carpathian Basin cooperation of a thousand years. It is cross-border cooperation that will play an important part in the future, instead. Former administrative, regional and ethnographical cooperations will get stronger, but, in my view, the network of relations between the two countries will not develop into a complementary economy or regional division of labour between the countries.

1. *The practice of broder crossing*

The 17 Hungarian border stations with their average distance of 39.1 km seemingly represent a weak average, but there has never been a regional (geographical, social, administrative, political etc.) border here, there used to be everyday relations with roads and paths of very different quality, instead. As a result of the accession, negotiations started with the Slovak party in Hungary to survey where border crossing could be made possible. It was necessary because there are sometimes small distances between settlements on both sides of the border, which could be used again after repairing their weedy roads. After the enlargement of the European Union, the Hungarian-Slovakian border became an internal boundary line, on which a group of experts have planned 84 border crossing facilities.

2. Twin settlement relations

Although the number of twin settlement relations increased after 1990 to a large extent, we have to say that it is only the starting point for cooperation. The reason for it is that such point-like, individual relations are only efficient if the settlements are really close to each other. In fact, there are quite a lot of such settlements along the border, but they also aim at organizing cooperation between several settlements.

Twin settlement relations may have several versions, e.g. where the settlements that are far from each other form a kind of network for some important purpose, so they sign a contract with each other, design their developments together, but this wider kind of relation network is only a possibility in the present conditions.

A more usual way for twin settlements is when their relations widen from a territorial point of view and get organized into regional cooperation. The reason for this is that it is easier to find funds for the individual needs of settlements if several settlements cooperate. In the case of regional relations, cities usually take the leading position because they have suitable experts for designing and execution, which smaller regions may join in accordance with their own potentials. It has also happened that the creation of a bigger, regional organizational unit has urged member settlements to try to find twin settlements for themselves, too.

The regionalization of settlement relations can be traced back to several reasons, which may be the intention of completing gravitation areas, e.g. better organization of tourism, environment protection, protection of watershed areas, waste disposal, etc. In such cases cooperation is based on regional interdependence. The region may be a real natural area, but also a former administrative unit, e.g. a county. In such a case the network of relations between settlements on the territory of the former county is restored. Cooperation may also be based on economic interest, when e.g. the place of occurrence of raw materials and processing capacity are divided from each other by the border.

3. Social (civil) relations

Twin settlement relations are sometimes the framework of the relations of further social organizations, or sometimes the cooperation of civil organizations urges the municipality to create some form of cooperation. According to the types of the organizations taking part in cross-border relations the following groups can be distinguished:

- civil organizations
- economic organizations (for safeguarding interests)
- local governments
- small regional associations, organizations
- county municipalities

These organizations differ from each other not only in their formal and legal frames but also in their motivations to start dealing with cross-border relations. According to the types of motivation we can distinguish:

- Organizations established under internal inspiration of their members' own motion as a result of an initiative coming from below. A decisive aspect is the personal expectations and world view of the members. Such voluntary relations can be formed between civil organizations, local governments of towns and villages and economic organizations.
- Organizations set up on external incentive to develop areas on both sides of the border. A typical example for this kind of activity is the organization of Euroregions. The majority of the organizations belonging to this group are local governments, which have already had some foreign relations, mostly with the very settlement, region or local government with which they are just trying to organize their traditional, several-decade-old relations, which were in most cases nothing more than (compulsory) representation, on a new basis. In this case the external influence, tender opportunities play the part of a catalyzer.

Initiatives can also be classified according to their functions. However, all of them aim at social integration, though in different ways.

- Cooperation between organizations of environmental protection is the most widely-known and the most manifold. They represent a special type because they have a very well-defined ideology: nature does not know political borders, the protection of nature cannot take political borders into consideration, the survival of nature is much more important than temporary political interests. This is implied by the familiar ideas of sustainable development.
- Another type is represented by the relations developed on the basis of economic arguments, when the various interest groups of the individual countries want to enforce the realization of market principles in this way. It is not only about individual business partners, but also about organizations representing the interest of farmers.
- The next group is that of the inter-settlement relations, which are developed by local-government organization and express important social and civil needs. They are first of all political and administrative cooperations, but in a lot of cases there is also an important population interest behind it, which encourages local governments to develop cross-border relations.

The table below compares the operational mechanism of socialism and that of the bourgeois, capitalist era from the point of view of cross-border relations. At present, relations exist in the form of a rich network of organizations, the decisions made by the organizations themselves are also helped by external support, and their common aim is to implement social integration.

1. Operational field of cross-border relations

	MEANS	METHOD	AIM
Socialism	Party and state organizations	Central control, always external command (Moscow- X capital)	Representation of the fraternity of the proletariat
Bourgeois era	<i>Organizational network</i> <ul style="list-style-type: none"> • civil organizations • representatives of economic interests • municipalities • small-regional organizations • county municipalities • Euroregions 	<i>Independent initiatives</i> (domestic interests) <i>External incentives</i> (obtaining financial benefits) (European interests)	<i>Social integration</i> <ul style="list-style-type: none"> • environment protection • economic cooperation • civil interests (family, neighbourhood, business)

Source: the author's own work

4. Euroregional relations

Euroregional cooperation looks back on a fifty-year-old tradition in Europe. Their activity is very important even in contemporary Europe, which is said to have no borders, because those living along the border would like to solve their backward situation with the help of this organizational form, with the participation of the representatives of local and regional authorities and those involved in social and economic life. Owing to the participants from local governments they also act as political decision-makers, so they can have links with domestic and European decision-making organs and can take part in advertised tenders.

Cross-border relations are important for Slovakia because according to the administrative division until 1996 24 districts out of 38 were, and according to the new division after 1996, 38 out of 79 districts are contiguous with borders. Consequently, the degree of interest depends on whether it is an area along the border, because these administrative units show a strong intention of developing relations with those living on the other side of the border, whereas in areas farther away and on levels higher in the political hierarchy the intensity of the interest is decreasing, and on government level severe obstacles were posed to such activities until as long as 1998.

For quite a long time, but especially before 1998, there were long debates about to what extent the territorial units of Slovakia should take part in cross-border cooperation. It is difficult for them to accept that cross-border cooperation cannot be regarded as a part of foreign policy because it does not solve political questions directly, but local governments and regional organs take part in practical measures which are to improve everyday life. According to Slovakian interests, the evolution of Euroregional activities have to be given a lot of time and they should be based on people involved in economic life because the development of the economy should be emphasized within Euroregions and the nationality problem must not be placed in the focal point of cooperation.

2. Euroregions on the Hungarian-Slovakian border

Name	Foundation year
Hármas Duna-vidék Euroregion	2001.
Vág-Duna-Ipoly Euroregion	1999.
Ister-Granum Euroregion	2003.
Ipoly Euroregion	1999.
Neogradiensis Euroregion	2000.
Sajó-Rima Euroregion	2000.
Miskolc-Kassa Euroregion	1999.
Zemplén Euroregion	2004.
Kárpátok Euroregion	1993/1996

Source: the author's own data acquisition

The Hungarian-Slovakian cooperation has not reached the level yet where general services could be shared. Cooperation in the field of health, education, employment and transport is still defined by interstate agreements and not by the realization of local interests. When students choose

a school on the other side of the border, it is rather the decision of individuals, i.e. parents. The Budapest Corvinus University, however, has got an affiliated department in Királyhelmec, in the form of a foundation. The first health insurance contract was signed by the Ister-Granum Euroregion, on the basis of which the Slovakian insured are tended in the Esztergom hospital. Instead of cooperation in public transport, the coordination of timetables (trains, coaches) is on the same level as it was in the past, but there are plans showing the demand for using the airport in Kassa and building a freeway there.

Those taking the first steps must remember that cooperation is still hindered by the differences in administrative and tax systems, legislation, markets, design, currency and language.

As for the domestic level of development of Euroregions it can be stated that the first organizational steps have been taken to establish well-operating units. In order to make this organizational form complete, it is necessary to form various networks for settlements, existing values of nature and culture, channels of communications, etc. A common development policy has to be present in the background, and it has to be carried out on the level of daily activities continuously and not only if external resources are available.

V. Summary

To overcome differences between groups of countries, countries, political rivals, interest groups, cultures and language, sexes and races, etc. has been a crucial problem of human thinking for centuries. Just as G.E. Lessing writes about the equality of religions in his world-famous drama *The Wise Nathan* in the age of religious intolerance, today the European Union encourages equality between countries, peoples and cultures, and negotiations to reach agreement for its member states. There is and there has been a system of inequalities between both old and new member states and also within the countries for centuries, the Union, however, contracts with its member states to solve these conflicts, differences and inequalities in the form of negotiations. Its political instrument is the principle of subsidiarity.

Home politics in Slovakia is full of internal uncertainties. It is the result of the fact that it is just for a short period of time in its history that it has existed as a state, it has been a national state. In the course of its history it always existed as a part of a bigger and a more developed country, so Slovakian people have not been able to gain sufficient (democratic) experience in organizing their political life. Both its society and its economy were undeveloped in the sense that their territory was always the periphery of bigger countries (Hungary, Czechoslovakia). In these countries, the

inhabitants of social, economic and cultural centres and first of all those of towns were the representatives of the dominant nation, so the owners and leading officials were of Hungarian or Czech origin or Slovaks that had assimilated into these nations. This lack of economic and political experience is the reason for the strong ethnocentric motives of their deeds. This is the reason why they are still unable to treat other nationalities of the country on equal terms, not even now that they are independent and not even when international conditions are encouraging all kinds of democratic initiatives.

Political life constantly focuses on national life being threatened. Slovakian political powers are mostly motivated by the fear of losing their national identity and losing their territories. From this point of view fear gives rise to defence, moving away and assimilation in people of a different nationality, especially in Hungarians.

In the beginning, the existing laws and measures did not enable towns and villages to develop cross-border relations in the field of economy. This was true until the new system of administration and the law of competence were introduced, but since then (after 2001/2002) there has been a possibility for cross-border relations to belong to the local and new regional governments. In a favourable case this process and a continuous economic transformation will take place simultaneously, since the major part of the economy of the regions is still based on the monopoly of dominant large enterprises. Market competition has caused a high rate of unemployment in these areas, which will enforce cross-border economic cooperation and commuting.

The new order of Hungarian-Slovakian relations is being formed by even deeper forces.

In my thesis I introduce the international economic processes which have imposed new market procedures on the peoples of the Carpathian Basin, breaking the former unit of labour division between new political borders. This was confirmed by Czech/Slovak politics which created a new and permanent labour division within the new borders, after 1920 on their own territories, and it was rather closed and not open to Hungary and the other parts of the Carpathian Basin.

This is the reason why the areas along the border remain peripheries in both countries (and why the zone along the Danube in Hungary remains a link to Western Europe without making the northern bank of the Danube its gravitation area), and these peripheries will always be obliged to implement certain developments with small funds gained from tenders of regional development but they will never reach the extent of the dynamics of the country. Therefore, in the future, a much smaller scale of controlled cross-border relations will mean the new form of cooperation.

A DOLGOZATTAL KAPCSOLATOS PUBLIKÁCIÓK LISTÁJA

KUTATÁSI TÉMA VEZETÉSE, ELNYERT KUTATÁSI TÁMOGATÁSOK:

2003. – A 2000-es magyar-szlovák PHARE CBC Kis Projekt Alap eredményeit bemutató konferencia szervezése a VÁTI megbízásából. HU 0012-02 – **témavezető**
- A 2000-es magyar-szlovák PHARE CBC Kis Projekt Alap eredményeit bemutató kiadvány szerkesztése és megírása a VÁTI megbízásából. HU 0012-02 – **témavezető**

KÖZREMŰKÖDÉS MÁS KUTATÁSI PROGRAMOKBAN

2004. – *Közigazgatási és területfejlesztési térkép*. Megbízó: NORDA (Észak-magyarországi Területfejlesztési Ügynökség) Témavezető: dr. Fekete Éva. Miskolc.
- 2000-2002. – *Az országhatár menti regionális együttműködések mint a területfejlesztés új irányjai*. Megbízó: FVM. Témavezető: dr. Rechnitzer János, Győr. 2000.

PUBLIKÁCIÓK:

KÖNYVEK:

1. *A közigazgatás intézményrendszere*. – In: Horváth Gy. (szerk.): *Dél-Szlovákia*. Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó. 425-445.pp.
2. *A formálódó pályázati piac szereplői*. – In.: Határon átnyúló kapcsolatok, humán erőforrások. Szerk.: Süli-Zakar István. Debrecen, 2004. 272-278.pp.
3. *Királyhelmectől Somorjáig. Eurorégiók a szlovák-magyar határon*. – In.: Szónokyné Ancsin Gabriella (szerk.): Határok és az Európai Unió. Nemzetközi Földrajzi Tudományos Konferencia. Szeged, 2002. szeptember 29-30.366-372. pp. Társszerző: Hardi Tamás.
4. *Szlovákia és Magyarország területfejlesztési rendszerének kapcsolódási pontjai*. – In.: A rendszerváltás (változás) mérlege. Tanulmánykötet az azonos című tudományos konferencia anyagai alapján. 2002. április 27. Komárom. Szerk.: Beszteri Béla és Mikolasek Sándor. MTA Veszprémi Területi Bozottság. 409-424.pp.

TANULMÁNYOK:

1. „Rideg határok”: *Eurorégiók a kelet-német határon*. COMITATUS. 2004. január-február. 62-71.pp.
2. *A 2000-es PHARE CBC Kis Pojekt Alap bemutatása*. FALU-VÁROS-RÉGIÓ. 2004.1-2. 68-71. pp.
3. *A racionalizmus és a nacionalizmus küzdelme. Eurorégiók a magyar-szlovák határon*. COMITATUS 2003. szeptember, 67-74. pp. Társszerző: Hardi Tamás.
4. *Királyhelmectől Somorjáig. Eurorégiók a magyar-szlovák határon*. FALU-VÁROS-RÉGIÓ. 2003.8., 16-18. pp. Társszerző: Hardi Tamás.
5. *A szlovák közigazgatás és területfejlesztés aszimmetriái*. TÉR ÉS TÁRSADALOM. 2003.4, 143-164. pp. Társszerző: Hardi Tamás.
6. *Az Ipolytól a Tiszáig*. (A magyar-szlovák határ menti kapcsolatok.) PALÓCFÖLD, 2001. 2-3. szám. 217-234.pp.
7. *A magyar-szlovák határ menti kapcsolatok az Ipolytól a Tiszáig*. BESZÉLŐ, 2001/7.

KONFERENCIA ELŐADÁSOK

1. *A magyar-szlovák határon átnyúló kapcsolatok hálózata.* Cross-border Cooperations – Schengen challenges. Nemzetközi tudományos konferencia. Debrecen, 2004. október 11-12.
2. *Az aszimmetrikus viszonyok jelentősége a határ menti kapcsolatokban.* Magyar Földrajzi Konferencia. 2004. szeptember 2-5. Szeged.
3. *Applicant Organizations Along the Border.* Sustainable Development in the New EU-Border Regions of South-East Europe. 6-9th May 2004 Timisoara, Romania.
4. *European Regions as a Way of Resolving Asymmetric Conditions.* The Border Regions in Transition. VIth International Conference: Regionalisation, EU Enlargement and Borders of Inclusion and Exclusion. Pécs, Békéscsaba, Debrecen. September 21-27 2003.
5. *A magyar szlovák Phare CBC program pályázói.* Elhangzott: Határon átnyúló kapcsolatok, humán erőforrások. Tudományos tanácsülés. Debrecen, 2003. november 10-11.
6. *A magyar-szlovák Phare CBC programok szociológiai jellemzői.* Elhangzott a kárpátalji polgármesterek konferenciáján. Beregszász-Bene, Ukrajna, 2003. augusztus 18.
7. *„A siker titka.” Phare CBC programok a magyar-szlovák határon.* Elhangzott az Ipoly Eurorégió nyári szabadegyetemén. Koprovnica, Szlovákia. 2003. augusztus 24.
8. *A közigazgatás és a területfejlesztés intézményrendszere Szlovákiában.* Elhangzott: „Közigazgatási rendszerek a Kárpát-medencében” című konferencián. Budapest, 2003. május 8-9.
9. *Az eurorégiók szerepe a határ menti kapcsolatokban.* Elhangzott az Ipoly Eurorégió szabadegyetemén. Balassagyarmat, 2003. április 5.
10. *Szlovákia és Magyarország területfejlesztési rendszerének kapcsolódási pontjai.* Elhangzott: „A rendszerváltás (változtatás) mérlege” című konferencián. Komárom, 2002. április 27. Társszerző: Hardi Tamás.
11. *A racionalizmus és a nacionalizmus küzdelme. Eurorégiók a magyar-szlovák határon.* Elhangzott: „Az integrálódó Európa politikai földrajza” című III. magyar politikai földrajzi konferencián. Pécs, 2002. november 7-8. Társszerző: Hardi Tamás.
12. *Királyhelmectől Somorjáig. Határ menti kapcsolatok Szlovákiával.* Elhangzott: „Határok és az Európai Unió” című magyar földrajzi konferencián. Szeged, 2002. november 29-december 1. Társszerző: Hardi Tamás.
13. *Együttműködés a magyar-szlovák határ mentén az Ipolytól a Tiszáig.* Elhangzott az Ipoly Eurorégió szabadegyetemén. Salgótarján, 2001. március 31.
14. *A magyar-szlovák határ menti kapcsolatok az Ipolytól a Tiszáig.* Elhangzott: A határ menti regionális együttműködések mint a területfejlesztés új irányjai című konferencián. Győr, 2001. február 16.
15. *Az önkormányzatok és az európai integráció Magyarországon.* Elhangzott: Az eurorégiók és a regionális területfejlesztési ügynökségek szerepe a régiófejlesztésben című konferencián. Ipolyszakállos (Szlovákia), 2001. december 13-14.

IDEGEN NYELVEN ÍRT, MEGJELENÉS ALATT ÁLLÓ TANULMÁNYOK

1. *Applicant Organizations Along the Border.* Sustainable Development in the New EU-Border Regions of South-East Europe. 2004 Timisoara-Tübingen. (elfogadott)
2. *Network of Cross-Border Relations of Hungary and Slovakia.* Debreceni Egyetem. (megjelent)
3. *European Regions as a Way of Resolving Asymmetric Conditions.* The Border Regions in Transition. VIth International Conference: Regionalisation, EU Enlargement and Borders of Inclusion and Exclusion. Pécs, Békéscsaba, Debrecen. 2003. (elfogadott)
4. *Hungarian and Slovakian Cross-Border Relations.* Jubileumi kötet. MTA RKK. (elfogadott)